

Kristen Michal
Keskkonnaministeerium

15.05.2023 nr 2-1/80131/3

Märgukiri LNG vastuvõtmise võimekuse loomise kohta Paldiskis

Austatud kliimaminister

Riigikontroll analüüsis Paldiskisse veeldatud maagaasi ehk LNG vastuvõtmise võimekuse loomist. Töö käigus küsiti teavet ja selgitusi Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumilt, ASilt Elering ja ASilt Eesti Varude Keskus. Käesolevas kirjas võtan kokku analüüsi tulemused ja osutan mõnele probleemile, mille lahendamise vajadusest soovin Teid kui valdkonna eest vastutavat ministrit informeerida.

Riigikontrolli töö eesmärk oli välja selgitada, mida on vaja teha, et 2022. aastal Paldiskisse Pakrineeme sadamasse rajatud taristu kaudu oleks võimalik Eesti põhivõrku gaasi vastu võtta – kes ja mis tegevusi peab tegema ning kui palju nendeks aega ja raha kulub.

Analüüsis ei ole käsitletud LNG vastuvõtmise võimekuse Eestisse loomise vajalikkust. 2022. aasta kevadel, kui põhimõtteline otsus selle loomise kohta tehti, elati teadmises, et 45% gaasivajadusest on regioonis katmata. Riigikontroll saab aru, et just nendel põhjustel tegigi Vabariigi Valitsus 2022. aasta kevadel otsuse, et Eestisse on vaja rajada LNG vastuvõtmise võimekus ning piirkonnas tuleb teha koostööd Soomega.

Tagantjärele tarkusena ei ole võimalik hinnata, mis oleks saanud, kui riskid, mida eelmisel kevadel teadvustati, oleks realiseerunud: näiteks kui karmima talve ning tarbimismahu varasemal tasemel püsimise tõttu oleks jäänud gaasi puudu ning ühtlasi Soome Inkoosse plaanitud taristu poleks kütteperioodiks valmis saanud. Samas oli alates 2022. aasta aprillist, s.o Soomega koostöökokkuleppe sõlmimisest selge, et ujuvterminal hakkaks paiknema Paldiskis vaid ühel kütteperioodil. Põhjus seisnes selles, et taristut oli Eestisse vaja rajada riskide maandamiseks kuni Inkoo sadama valmimiseni. Sellest teen ma järelduse, et pärast Inkoo sadama valmimist jääb Paldiskile tagavarasadama roll.

Tänase teadmisega saame mõnda, et Soomes Inkoos paiknev sadam saavutas LNG vastuvõtu võimekuse enne Paldiskis asuvat LNG-sadamat ja hakkas talvel ka gaasi vastu võtma. Gaasipuudust Eesti tarbijad ei tundnud: gaasitarbimine Eestis vähenes kolmandiku võrra, gaasi oli piisavalt varutud ja gaasiühendused naaberriikidega toimusid.

Riigikontroll peab teema käsitlemist siiski vajalikuks, sest sadama rajamise ja gaasitaristu ehitamise Paldiskis on seni investeeritud ca 60 miljonit eurot maksumaksja raha, kuid LNG vastuvõtu võimekuse saavutamiseni pole veel jõutud. Selleks, et aru saada, mida on tehtud ja mida veel on vaja teha, et Eesti tarbijad saaksid hakata kasutama Paldiskist tulevat gaasi, uuris Riigikontroll Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi juhtimisel toimunud alates 2022. aasta kevadest. Kuigi põhimõttelisemad otsused võimaliku energiakriisi lahendamiseks võttis algusest peale vastu Vabariigi Valitsus, oli majandus- ja taristuministril kui valdkonna eest vastutajal ja asjasse puutuvate riigi äriühingute üldkoosolekul juhtiv roll nii ettepanekute ja analüüside tegemisel kui ka Vabariigi Valitsuse otsuste elluviimisel.

Asjasse puutuvaid riigi äriühinguid, kes Vabariigi Valitsuse otsuseid Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi juhtimisel pidid ellu viima, oli kaks: ASi Elering ülesanne oli rajada gaasitaristu haalamiskaitl maismaal asuva gaasivõrguni ning ASi Eesti Varude Keskus ülesandeks sai erasektori ettevõtjalt kinnistu, isikliku kasutusõiguse ja haalamiskaitl omandamine, objektide hooldamine ja sadamapidamisega alustamine.

Nüüd on Riigikontrolli arvates oluline välja selgitada esiteks, millises seisus on praegu LNG vastuvõtu võimekuse loomine Paldiskis, ja teiseks, milline on sealse LNG-sadama roll ja kulude kate edaspidi Eesti riigi energiataristu kogupildis. Vastus esimesele küsimusele annab selguse, kui suure aja- ja rahakuluga tuleb arvestada, et ka tegelikult oleks gaasilaevu võimalik Paldiskis vastu võtta, samuti hinnata riske, mida lõpuni viimata tegevused võivad kaasa tuua. Vastusest teisele küsimusele oleneb, millises valmisolekus tuleb sadamat pidada – sadamale määratud rollist sõltuvad nii sadama pidamisega kaasnevad kulud kui ka nende katmine.

Esimese küsimuse puhul on Riigikontroll seisukohal, et Paldiskis asuvat sadamat ega gaasitaristut ei oleks vaatamata vastupidistele väidetele olnud võimalik kasutusele võtta ei 1. detsembril 2022 ega saa seda teha ka nüüd, sest sadam ega gaasitaristu ei vasta siiani nõuetele. Asjaosalistele on teada, et nõuded ei hõlma pelgalt nn tehnilist valmisolekut – korrektne tehniline pool on oluline, aga see on vaid osa nõuete täitmisest. Pole vähimatki põhjust arvata, et isegi kriisiolukorras saaksid laevad või gaasitarinjad lubada endale võtta riske ja tulla tegutsema sadamasse, millel seadusekohased load puuduvad.

Praeguseks on Eesti Varude Keskus ja erasektor sõlminud lepingu haalamiskaitl, isikliku kasutusõiguse ja kinnistu ülemineku kohta. Paldiski Pakrineeme sadama haalamiskaitl on avalikku veekogusse püstitatud ehitis, mis on püsivalt ühendatud merepõhjaga, kuid mitte kaldaga. Nõuded avalikku veekogusse ehitamisele sätestab ehitusseadustik. Riigikontrolli arvates tuleb nüüd üle vaadata nii kai omandiküsimus kui ka hoonestusloa vajadus ning saada vastavalt riigiasutuselt ka kasutusluba. Riigikontroll juhib tähelepanu, et eespool mainitud asjaoludega tuleb arvestada ka sõlmitud lepingu kajastamisel Eesti Varude Keskuse raamatupidamises.

Samuti tuleb leida lahendus takistustele Eleringile kuuluva gaasitoru kasutamisel Eesti Varude Keskuse omandatud kinnistu naaberkinnistul.

2022. aasta sügisel sai avalikkuses suurt tähelepanu gaasitoru ja laeva ühendamiseks vajalik laadimisvars ehk laadimiskäpp. Tagantjärele jäi Riigikontrolli arvates olulise aspektina silma see, et kuigi Vabariigi Valitsus nägi Eleringi ülesandena gaasitaristu kui funktsionaalse terviku rajamist, arvestati gaasitaristu ehitamisel algul vaid soomlaste renditud laeva tehnilist valmisolekut ja vajadusi. Laeva Exemplar tehniline valmisolek tähendas, et laadimisvars oli laeval endal olemas. See aga välistas võimaluse, et Exemplari äralangemise korral oleks Paldiski Pakrineeme sadamat saanud kasutada mõni muu laev, millel endal laadimiskäppa poleks olnud.

Praeguseks on Elering tellinud universaalse laadimisvarre. Eleringi kinnitusele on hangitud laadimiskäppa võimalik väiksemate ümberehitustega ühendada ca 80–90% maailmas olevatest 270–300 m pikkustest LNG-ujuvterminalidest. Laadimisvars jõuab Eestisse 2023. aasta lõpuks.

Elering on Riigikontrollile selgitanud, et laadimiskäppa kõrval tuleneb üks piirang ka Paldiski Pakrineeme sadamast endast. Nimelt on sadam projekteeritud vastu võtma 270–300 m pikkuseid laevu. Lühemate ja pikemate laevade vastuvõtmiseks ei ole tehtud vastavaid ehitustehnilisi arvutusi ega katsetatud mudeleid, mille alusel oleks võimalik veenduda, et rajatud haalamiskaitl on ka teiste mõõtudega laevade randumiseks sobiv ja ohutu. Kuivõrd kai ääres randumise sobivust hindavad iga kord laevade, sh LNG-ujuvterminalide omanikud, ei võeta ilma vastavate andmeteta selliseid riske ning randumisest keeldutakse.

Teisele küsimusele, milline on Paldiskis asuva LNG-sadama roll ja kulude kate edaspidi, vastuse leidmisel lähtub Riigikontroll saadud teabest, et Eesti Varude Keskus ostis haalamiskaitl ja kaldakinnistu majandus- ja taristuministri suunise alusel energijalgeoleku tagamiseks ning et tegemist ei ole äriprojektiga. Seega on Paldiski Pakrineeme sadam tagavaralahendus ja vajadusel asendus Inkoos asuvale LNG-sadamale, mistõttu haalamiskaitl opereerimisest püsivat tulu ei saada, samas nõuab sadama töö- ja valmisolekukorras hoidmine kulutuste tegemist.

Teadaolevalt rahastatakse 2023. aastal Paldiskis asuva LNG-sadama käivitamist ja pidamist maagaasi varustuskindluse suurendamiseks 30 miljonist eurost, mille Vabariigi Valitsus lisas Eesti Varude Keskuse aktsiakapitali. Püsivama lahenduse kohta ei ole otsust tehtud. 2022. aasta novembris arutati valitsuskabineti nõupidamisel ühe rahastamisvõimalusena sadamapidamise kulude lisamist gaasi varumakse hulka, millega gaasi võrguettevõtjad kui varumakse maksjad katavad Eesti Varude Keskuse loodud strateegilise gaasivaru haldamise kulud. Tol korral nähti ühe võimalusena seda, et varumakse võiks sisaldada LNG-sadama ülalpidamise kulusid. Otsust ei ole siiani tehtud.

Suuremahulisi täiendavaid investeeringuid sadama taristusse Riigikontrollile teadaolevalt praegu teha ei tule, ebaselge on vaid küsimus, kas haalamiskaid ja maismaad ühendav ajutisena ehitatud käigutee ning muul tuleb edaspidi ehitada püsivana või mitte.

Arvestades, et Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium märkis oma vastuses Riigikontrollile, et peab oluliseks seda, et võimalikult kiiresti ja tõrgeteta arendataks välja võimekus tuua Paldiskisse ujuvterminale, samuti seda, et LNG vastuvõtu võimekuse loomine on vajalik Eesti energiajulgeoleku tagamiseks, **leian kokkuvõtlikult, et vaja on otsustada ja anda selge suunis, mis ajaks tuleb LNG vastuvõtu võimekus Paldiski Pakrineeme sadamas saavutada, kes määrata selles protsessis keskseks koordineerijaks; ning töötada LNG-sadama toimimise tagamiseks välja rahastamismudel. Lisaks tuleb analüüsida, kas rajatud haalamiskai on sobilik ja ohutu ka 270–300 meetri pikkustest lühematele või pikematele laevadele. Kui Paldiski Pakrineeme sadama haalamiskai sobiks veelgi erinevamate laevade vastuvõtuks, siis väheneks risk, et gaasi ei suudeta vajalikul hulgal tarnida.**

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Janar Holm
riigikontrolör

Koopia: Elering AS
Eesti Varude Keskus AS